

Nederland participatieland? De transities en de praktijk

AKZ+ collegereeks 'Nederland participatieland?' - college 2
Dr. Ir. Marja Jager-Vreugdenhil

22 APRIL 2015

Theologie dichtbij. Voor iedereen.

collegeserie 'Nederland participatieland'

- College 1: Christelijke denkers over de participatiesamenleving
- College 2: De transities en de praktijk
- College 3: Sociale wijkteams in de praktijk, de sleutel voor meer participatie? – *drs. Christel van Til-Teekman*
- College 4: Kerken in de participatiesamenleving – *Jeannette Slendebroek-Meints MSc*

Uit college 1: Toepassing christelijke denkers op 'participatiesamenleving'?

- Belang van gemeenschappen, niet alleen individuen
- 'Samenleving' = diverse sociale verbanden
- Rol overheid i.r.t. 'soevereine kringen'
- Bron van normen binnen 'kringen'

Nederland participatieland?

*De ambitie van de
Wet maatschappelijke ondersteuning
(Wmo) en de praktijk in buurten,
mantelzorgrelaties en kerken*

Marja Jager-Vreugdenhil

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Theologie dichtbij. Voor iedereen.

Nederland participatieland? De transitie en de praktijk

- De transitie
- 'Participatiepraktijken'
- Drie participatiepraktijken: buurt, mantelzorgrelatie, kerk

De transities

Transities / decentralisaties / transformaties:

- Afslanking AWBZ, invoering Wmo (2007; 2015)
- Transitie Jeugdzorg (2015)
- Wet Participatiebudget (2015)
- (Passend onderwijs, schooljaar 2014/15)

De transities

Hoofdlijnen transitie:

- Decentralisaties: van Rijk / Provincies naar gemeenten
- Meer lokaal maatwerk mogelijk
- Groter beroep op eigen verantwoordelijkheid 'vrager'
- Groter beroep op 'civil society'

De transitie

Beroep op *civil society* concreter in Wmo:

- Oud prestatieveld 1: 'Bevorderen van sociale samenhang en leefbaarheid in buurten, wijken en dorpen'
- Oud prestatieveld 4: 'Ondersteunen van vrijwilligers en mantelzorgers'
- Nieuwe Wmo, uitleg 'maatschappelijke ondersteuning' o.a.:
'bevorderen van de sociale samenhang, de mantelzorg en vrijwilligerswerk'

De transitie

Beroep op *civil society* concreter in Wmo (vervolg):

- Wmo 2007: alleen in Memorie van Toelichting diverse opmerkingen over 'sociale omgeving': familie, buren, verenigingen
- Wmo 2015: in wettekst opgenomen

"Een ingezetene van Nederland komt overeenkomstig de bepalingen van deze wet in aanmerking voor een maatwerkvoorziening, bestaande uit:

- a. door het college van de gemeente waarvan hij ingezetene is, te verstrekken ondersteuning van zijn zelfredzaamheid en participatie, **voor zover hij** in verband met een beperking, chronische psychische of psychosociale problemen **niet op eigen kracht, met gebruikelijke hulp, met mantelzorg of met hulp van andere personen uit zijn sociale netwerk voldoende zelfredzaam is of in staat is tot participatie"**

–Wet maatschappelijke ondersteuning 2015, art 1.2.1. lid a

De transitie

‘Maatwerkvoorziening’ wordt verstrekt na onderzoek naar:

- Behoeften, kenmerken, voorkeuren cliënt
- Eigen mogelijkheden om zelfredzaamheid en participatie te verbeteren
- Mogelijkheden mantelzorg en hulp ‘personen uit zijn sociale netwerk’ om zelfredzaamheid en participatie te verbeteren
- Behoeft aan ondersteuning mantelzorg
- Mogelijkheden algemene voorzieningen of ‘maatschappelijk nuttige activiteiten’

Nederland participatieland? De transitie en de praktijk

- De transitie
- 'Participatiepraktijken'
- Drie participatiepraktijken: buurt, mantelzorgrelatie, kerk

‘Participatiepraktijken’

- Wat is participatie?
- Welke vormen van ‘participatie’ beoogt de Wmo?

'Participatiepraktijken'

- Wat is participatie?

Politieke participatie

Economische participatie

Beleidsparticipatie

Maatschappelijke participatie

Sociale participatie

‘Participatiepraktijken’

- Wat is participatie: het innemen van een specifieke sociale rol in een specifieke context
- Sociale structuren o.b.v. regels: ‘X geldt als Y in context C’
- Participatie vindt plaats in specifieke praktijken: sociale structuren (één, of meerdere met elkaar verbonden)
- Regels worden in sociale structuren zelf vastgesteld – ‘soevereiniteit in eigen kring’
- Diversiteit contexten: eigenheid sociale structuren

'Participatiepraktijken'

Voor drie 'participatiepraktijken' bestudeerd:

- Om welke sociale structuur of structuren gaat het?
- Zijn die sociale structuren gericht op zorg / ondersteuning?
- Leiden de regels die gelden in deze praktijk tot zorg / ondersteuning?

Participatiepraktijk 1: de buurt

‘De buurt’ is eerst een geografische eenheid, hierin kunnen sociale structuren ontstaan

- ... maar niet vanzelfsprekend en niet samenvallend met ‘alle burens’
- ... niet vanzelfsprekend gericht op zorg / ondersteuning
- ... en met regels die zorg / ondersteuning eerder in de weg staan

Participatiepraktijk 1: de buurt

Wanneer ben je een goede buur (norm):

- Als je de relatie in de publieke ruimte goed houdt (groeten, praatje);
- Als je elkaar in de privé-ruimte met rust laat (geen overlast, niet op bezoek, niet teveel sociale controle);
- Als je 'voor elkaar klaarstaat' maar niet 'de deur bij elkaar platloopt' (hulp, bezoek? sociale controle?)

(onderzocht in buurten/dorpen met hoge sociale samenhang, totaal 1435 respondenten)

Waaraan heeft u behoefte?

En wat wilt u zelf voor uw buren doen?

• Groeten op straat	(89 %)	(97 %)
• Zwaaien bij het langsrijden	(82 %)	(88 %)
• De planten water geven	(66 %)	(66 %)
• Vragen hoe het met u gaat	(65 %)	(84 %)
• De vuilnis buiten zetten	(32 %)	(58 %)
• Op bezoek	(31 %)	(34 %)
• Boodschappen doen	(19 %)	(30 %)
• Kleine klusjes in huis	(22 %)	(18 %)
• Oppassen	(23 %)	(34 %)
• Hulp bij gebruik computer	(10 %)	(10 %)
• Vervoer naar het ziekenhuis	(10 %)	(24 %)

(bron: Jager-Vreugdenhil e.a. 2008 'Ha buurman, ha buurvrouw', 2008)

Participatiepraktijk 1: de buurt

Je mag elkaar om hulp vragen, maar liever alleen:

- Als het tijdelijk is, niet structureel
- Als het om praktische, woongerelateerde zaken gaat
- Op basis van wederkerigheid

Participatiepraktijk 1: de buurt

Zelfredzaamheid =

- Zelf oplossingen zoeken voor problemen
- Daarvoor professionele voorzieningen aanspreken
- Alleen als dat niet lukt een beroep doen op familie, vrienden en burens

Participatiepraktijk 1: de buurt

‘X geldt als Y in context C’

‘Buurman geldt als helper in mijn privé-situatie’ ?

Participatiepraktijk 2: de mantelzorgrelatie

- Gaat om een bestaande sociale relatie; in de praktijk meestal partner, ouder of kind, soms andere familie, soms vrienden, heel soms buur/kerklid
- Relaties gericht op zorg, liefde, solidariteit
- Maar 'mantelzorg' wordt ook als onderdeel gezien van andere sociale contexten
- Welke regels gelden?

Participatiepraktijk 2: de mantelzorgrelatie

Welke regels gelden:

- Die van de oorspronkelijke relatie ('familiale logica') *solidariteit*
- Die van de relatie tussen zorgverlener en client ('professionele logica') *dienstbaarheid*
- Die van een betrokken zorgorganisatie als marktpartij ('economische logica') *winst*
- Die van overheidsbeleid ('politieke logica') *sociale rechtvaardigheid*

Participatiepraktijk 2: de mantelzorgrelatie

Welke regels gelden ('X geldt als Y in context C'):

- Ik geldt als **???** in mijn relatie met mijn moeder / partner / zoon / ...
- 'Partner van client' geldt als **???** in het werk van de zorgprofessional
- 'Partner van klant' geldt als **???** voor de zorgorganisatie
- Is 'de mantelzorg' een **???** in het lokale Wmo-beleid?

Participatiepraktijk 2: de mantelzorgrelatie

Goed voor elkaar zorgen =

- Zelf zoveel mogelijk zorg bieden en alleen als het niet anders kan professionele zorg inschakelen?
- Zo goed mogelijk professionele zorg inschakelen en alleen waar dat niet mogelijk is zelf zorgen?

Participatiepraktijk 3: de kerk

Om welke participatiepraktijk gaat het:

- Zowel een formele institutie als een informele gemeenschap
- Gericht op zorg? Ja, volgens kerkelijke documenten
- Welke regels gelden: verschil per kerk

Participatiepraktijk 3: de kerk

Welke regels gelden:

- Wat is de context: locale politieke context, kerk(gemeenschap) of sociale relaties van individuele kerkleden?
- Zorg vanuit formele ambten (diaken geldt als hulpverlener voor kerklid) of vanzelfsprekende onderlinge zorg (kerkleden gelden als helpers voor elkaar)
- Zorg binnen kerk(gemeenschap) of naar buiten (kerkleden gelden als helpers voor elkaar of voor alle hulpbehoevende plaatsgenoten)
- Diaconale of missionaire betrokkenheid (kerkleden gelden als evangelisten of als hulpverleners voor hulpbehoevende plaatsgenoten)

Nederland participatieland?

De transitie en de praktijk

- In beleid weinig aandacht voor diversiteit participatie en participatiepraktijken
- Risico van beleid om normen aan sociale structuren op te leggen (inbreuk op soevereiniteit; verdringing van burgerschap; overbelasting mantelzorgers)
- Belangrijke sleutel in uitvoering door sociale teams, hoe gaan zij om met mantelzorgers en wiens regels zijn leidend?
- Kansen voor kerken, maar visie nodig van kerken zelf: welke rol willen zij vervullen in welke context?

